

Llibres

NOVEL·LA

L'oblit atòmic

La història de ficció d'un jove científic hongarès, de família jueva, que va viure l'ascens de Hitler a Berlín i va participar en la creació de la bomba d'Hiroshima

JULIÀ GUILLAMON

Aquest estiu passat, en un reportatge del diari *Libération*, François-Xavier Gómez va explicar la història de la pel·lícula *The conqueror* (1956), amb John Wayne fent el paper del jove Genguis Kan. Anava il·lustrat amb una foto de Wayne i altres membres de l'equip amb un comptador Geiger, al desert de Utah: anys abans s'hi havien fet proves nuclears. Poc després de l'estrena, Wayne, Susan Hayward i altres membres de l'equip (entre els quals hi havia Agnes Moorehead, l'Endora de la sèrie de televisió *Embruixada*) van tenir càncer. Vivim obseditos (uns més que d'altres) pels efectes de la globalització i el canvi climàtic, però el forat psicològic de la bomba sempre hi és. La bomba!

El protagonista de la primera novel·la de Josep Ortiz (Barcelona, 1967) és un científic hongarès que treballa en el projecte Manhattan, a Los Alamos: el projecte secret que va donar lloc a les bombes d'Hiroshima i Nagasaki. Els científics no en diuen mai *bomba*: fan servir la paraula *artefacte*, per no aixecar la llebre. Després de la guerra, An-

treure del país documents de la revolució hongaresa del 1956, com a testimoni. És un dibuix molt ambiciós, resolt amb prou eficàcia. Sobretot quan el marc històric queda en segon pla i Ortiz és capaç d'encarnar la història en el cas del pare i l'oncle i en les desgràcies de l'Andrés, tancat en un camp d'internament britànic per tal d'evitar que els nazis –que han empresonat la seva xicota, Ari Sonne, a Hongria– l'obliguin a fer d'espia. D'entrada no havia pensat dir-ne res a les memòries. Però el psicoanalista l'hi fa replantejar. Per què no ho escriu? Perquè era un camp britànic? Ho hauria deixat de dir si hagués estat un camp nazi? Hi ha altres trossos menys narratius, però en cap cas són plans, científics i d'història política. En contrapartida, tampoc no hi ha pàgines de gran estil literari.

Això fa que sigui un llibre agraït de llegir per la filigrana de l'estructura, basada en el xoc posttraumàtic de l'Andrés, i la necessitat que té de retrobar-se. La presència de la noia al Japó (sap japonès perquè havia treballat en una fàbrica de cervesa a la Xina que va acabar en mans dels japonesos) introdueix a la part final un element –necessari per a la reflexió moral– que va fins al límit de la versemblança. Els qui han fet la bomba pensen que és un mal menor. Els qui n'han viscut l'horror no entenen de raons.

Després de la revolució russa, els membres de la penya Gran de l'Ateneu van decidir enviar Josep Pla a l'URSS perquè donés una versió directa dels

Josep Ortiz

L'artefacte

1984

503 pàgines

21,90 euros

entífics no en diuen mai *bomba*: fan servir la paraula *artefacte*, per no aixecar la llebre. Després de la guerra, Andrés Éber se'n va a viure a Austràlia, i fa una feina gris, que no té res a veure amb la investigació nuclear. Té un buit de memòria: no recorda què va passar en els mesos posteriors al final del conflicte. *L'artefacte* és la recerca d'aquesta veritat perduda, que duu l'Andrés a Budapest per saber què va passar amb els pares, jueus. I per intentar trobar la seva xicoteta. Mentre escriu les memòries fa un tractament amb un psicòleg per mirar de recuperar el fil del record.

D'Ortiz se'n sap ben poca cosa: que és informàtic i un gran lector. La novel·la està molt documentada, amb informacions sòlides de la història d'Hongria, un retrat de l'ascens de Hitler, una descripció de Londres en guerra, una explicació del projecte Manhattan, ben ambientat a Los Alamos, un retorn al Budapest comunista, on l'Andrés contacta amb un grup que vol

membres de la penya Gran de l'Ateneu van decidir enviar Josep Pla a l'URSS perquè donés una versió directa dels fets. Amb el mateix esperit, Josep Ortiz i Martí Domínguez (i també Joan Boades i Joan Benessiu) s'envien ells mateixos al segle XX per explicar-nos la bomba atòmica o els experiments genètics de Konrad Lorenz. En el cas de Josep Ortiz el resultat és una novel·la sobre un tema no gaire tractat, ben lligada i interessant. /

Els qui han fet la bomba pensen que és un mal menor; els qui n'han viscut l'horror no entenen de raons

Recreació del vol de l'Enola Gay' després d'haver llançat la bomba atòmica sobre Hiroshima

MARK STEVENSON/STOCKTREK IMAGES / GETTY

